

2BLACKDOT..

“Esasen konu hep 2 nokta arasındadır”

Haftalık Politik ve Jeopolitik Gelişmeler

16 Mart 2026 – Sayı 100

Bu hizmet size 2blackdot ve Tema Grup tarafından ücretsiz verilmektedir. Bu yazılanlar yatırım tavsiyesi değildir.

Hazırlayan: Hakan Çalışkantürk

2twoblackdots@gmail.com

<https://www.2blackdots.com>

*** Yasal Uyarı:*** Burada yer alan yatırım bilgi, yorum ve tavsiyeleri yatırım danışmanlığı kapsamında değildir. Yatırım danışmanlığı hizmeti; a racı kurumlar, portföy yönetim şirketleri, yatırım ve kalkınma bankaları ile müşteri arasında imzalanacak yatırım danışmanlığı sözleşmesi çerçevesinde ve yetkili kuruluşlar tarafından kişilerin risk ve getiri tercihleri dikkate alınarak kişiye özel olarak sunulmaktadır. Burada yer alan yorum ve tavsiyeler ise genel niteliktedir. Bu yorum ve tavsiyeler mali durumunuz ile risk ve getiri tercihinize uygun olmayabilir. Bu nedenle sadece burada yer alan bilgilere dayanılarak yatırım kararı verilmesi beklentilerinize uygun sonuçlar doğurmayabilir. Gerek bu yayındaki gerekse bu yayında kullanılan kaynaklardaki hata ve eksikliklerden ve bu yayındaki bilgilerin kullanılması sonucundaki yatırımcıların ve/veya ilgili kişilerin uğrayabilecekleri doğrudan ve/veya dolaylı zararlardan, kar yoksunluğundan, manevi zararlardan ve her ne şekilde olursa olsun üçüncü kişilerin uğrayabileceği her türlü zarardan dolayı 2blackdot ve Hakan Çalışkantürk sorumlu tutulamaz.

2026 JEOPOLİTİK KESİŞME: ÇİN'İN TEKNOLOJİ VİZYONU, KÜRESEL ENERJİ SAVAŞI VE TÜRKİYE'NİN STRATEJİK ROLÜ

ÇİN'İN 15. BEŞ YILLIK PLANI (2026-2030)

2030'DA EKONOMİNİN %90'I YAPAY ZEKÂ GÜDÜMLÜ

Plan, 2027'ye kadar ekonominin %70'inde, 2020'da işe %90'ında yapay zekâ kullanımını ve 1.35 trilyon dolarlık bir pazar büyüklüğünü hedefliyor.

STRATEJİK SEKTÖR: İNSANSI ROBOTLAR

Humanoid robot üretimi önümüzdeki 5 yıl içinde iki katına çıkılarak stratejik bir sanayi kolu haline getirilecek.

NADİR TOPRAK ELEMENTLERİNDE TAM BAĞIMSIZLIK

Bir F-35 uçağı 420 kg nadir toprak elementi kullanırken. Çin küresel işleme kapasitesinin %90'ını kontrol ederek bu alanda "olağanüstü önlemler" alıyor.

KÜRESEL ENERJİ SAVAŞI VE HÜRMÜZ ÇIKMAZI

28 ŞUBAT 2026: SAVAŞIN BAŞLANGICI

ABD ve İsrail'in hava saldırılarıyla başlayan süreç, İran'ın Hürmüz Boğazı ve İbargi Adası'ndaki misillemeleriyle küresel bir enerji krisine dönüştü.

KÜRESEL PETROLÜN BEŞTE BİRİ TEHLİKEDE

Hürmüz Boğazı'ndan günlük 20 milyon varil petrol geçiyor; bu miktar dünya deniz yoluyla taşınan petrol ticaretinin yaklaşık dörtte birini oluşturuyor.

KHARG ADASI: İRAN'IN CAN DAMARI

İran'ın petrol ihracatının %90'ını gerçekleştirdiği Kharg Adası altyapısının hedef alınması, Brent petrofili 100 doların üzerine taşıdı.

YENİ JEOKONOMİK DÜZEN ARAÇLARI

CHUKEPOINT ÇEĞENCION (DARBOGAZ ZORLAMA)

Kritik sistemlere (Hürmüz Boğazı veya SWIFT sistemi gibi) erişimi kontrolden çıkarmak için stratejik rakibi ayağı tavit vetmeye zorlama stratejisidir.

INFRASTRUCTURE DENIAL (ALTYAPI ENBELLEME)

Rakibin kontrolündesi darboğazlara bağımlılığı azaltmak için sitemaüt altyapı (CIPS Ademe sistemi gibi) kurma stratejisidir.

ÇİN'İN BATI MERKEZLİ SWIFT SİSTEMİNE ALTERNATİP OLAKAK GELİŞTİRDİĞİ CIPS SİSTEMİNİN KANŞILAŞIRMASI

	SWIFT	CIPS
1 Kuruluş	Belçika merkezli küresel ağı	Çin merkezli
2 Para Birimi	Çoklu para birimi	Ağırlıklı RMB (Yuan)
3 Amaç	Mesajlaşma ağı	Ödeme ve takas sistemi
4 Bal	Batı finans sistemi	Çin finans altyapısı

TÜRKİYE İÇİN 5 STRATEJİK FIRSAT

ENERJİ HUB'I VE "SİGORTA ÜLKE" ROLÜ

Basra Körfezi riskli hale geldikçe TANAP, BTC ve Irak Türkiye hadarı Avrupa'nın enerji güvenliği için kritik "anti-chokepoint" altyapılarına dönüşüyor.

ORTA KORİDOR'UN DEĞER KAZANMASI

Deniz yollarındaki risk primi arttıkça, Trens Hazar (Orta Koridor) güzergağı lojistik ve hıarat için en güvenli alternatif haline geliyor.

ÇİN YATIRIMLARI İÇİN JEDERONOMİK KAPI

AB kısıtlamalarından kaçan Çinli elektrikli araç (EV) ve batarya üreticileri için Türkiye, Gümrük Rrdığı avantajıyla stratejik bir üretim üsüt olabilir.

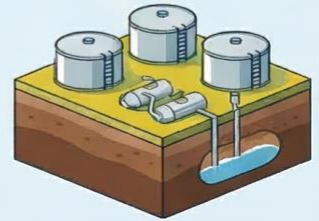
DOĞU AKDENİZ ENERJİ DİPLOMASİSİ

Hürmüz kırılanlığı, Doğu Akdeniz gazının Türkiye üzerinden Avrupa'ya taşınmasını ekonomik bir zorunluluk haline getirebilir.

ESNEK ENERJİ SİSTEMİ VE DEPOLAMA

Tuz Gölü ve Silivri gibi tesislerin kapasite artırımı, Türkiye'yi sadece transit öлке olmaktan çıkarıp bir fiyat belirleme merkezi (Hub) yapabilir.

Jeopolitik ve Küresel Gelişmeler:

ABD-İSRAİL-İRAN SAVAŞININ ORTASINDA ÇİN'İN 15. BEŞ YILLIK PLANININ
JEOEKONOMİK / JEOPOLİTİK ANLAMINI VE TÜRKİYE İÇİN MUHTEMEL FIRSATLARI DÜŞÜNMEK

“Bugün savaş manşetleri İran’da yazılıyor olabilir.
Ama yarının güç dengesi teknolojiye, üretimde ve tedarik zincirlerinde şekilleniyor”

Giriş¹;

ABD İran’ı bombalarken Çin sessizce önümüzdeki on yılın en önemli stratejik belgelerinden birini yayımladı. Çin’in 5 Mart’ta Ulusal Halk Kongresi’nde açıklanan 15. Beş Yıllık Planı, tam 141 sayfa. Belgede yapay zekâ 50’den fazla kez geçiyor ve hedefler oldukça net:

- 2027’ye kadar ekonominin %70’inde, 2030’da %90’ında yapay zekâ kullanımı
- Humanoid robotların stratejik sektör ilan edilmesi ve üretimin 5 yılda iki katına çıkması
- Uzak-Dünya kuantum iletişim ağları
- Yapay zekâ sektörünün 10 trilyon yuanı (≈1,38 trilyon \$) aşması
- Nadir toprak elementleri ve yarı iletkenlerde tam bağımsızlık için “olağanüstü önlemler”

Bu bir ekonomik plan gibi görünse de aslında teknolojik güç mücadelesinin stratejik yol haritası.

Çin’in planı ise ekonominin tamamını kapsıyor: yapay zekâ, robotik, uzay altyapısı, kuantum teknolojileri ve kritik mineraller.

Örneğin nadir toprak elementleri...Bugün Çin, küresel işleme kapasitesinin yaklaşık %90’ını kontrol ediyor.

- Bir F-35 savaş uçağı² yaklaşık 420 kg nadir toprak elementi kullanıyor.³
- Patriot ve THAAD gibi savunma sistemleri de aynı tedarik zincirine bağlı.

¹ <https://www.instagram.com/p/DVthhGhilw4/?igsh=a3ppOGVpNGh3MGQ5>

² <https://www.scmp.com/news/china/science/article/3325020/chinas-rare-earths-policy-frustrating-us-upgrades-f-35-stealth-jet>

³ F-35’te öne çıkan nadir toprak elementleri

- Neodimyum (Nd): Çok güçlü kalıcı mıknatıslar; motorlar, aktüatörler, güç sistemleri.
- Praseodimyum (Pr): Nd ile birlikte yüksek performanslı mıknatıs alaşımlarında.
- Disprozyum (Dy): Yüksek ısıda mıknatıs performansını korumak için.
- Terbiyum (Tb): Isıya dayanıklı mıknatıslar, bazı sensör ve hedefleme uygulamaları.
- Samaryum (Sm): Özellikle samaryum-kobalt mıknatıslar; yüksek sıcaklık ve güvenilirlik gereken parçalar.
- Yttriyum (Y): Lazer, radar, elektronik harp ve bazı optoelektronik sistemlerde.
- Daha sınırlı/ikincil olasılıkla: Europiyum (Eu) ve Lantan (La) bazı ekran, optik cam ve fosfor uygulamalarında anılır.

Çin 2025'te tüm 17 nadir toprak elementi için ihracat kontrolleri getirdi. ABD ise savunma üretiminde Çin bağımlılığını 2027'ye kadar bitirmeyi hedefliyor. Bu da önümüzde 10–15 yıllık kritik bir kırılma dönemi olduğu anlamına geliyor. **Bugün savaş manşetleri İran'da yazılıyor olabilir. Ama yarının güç dengesi teknolojiye, üretimde ve tedarik zincirlerinde şekilleniyor.**

Kapsam ve Yöntem;

Bu rapor, Çin'in 2026-2030 dönemini kapsayan 15. Beş Yıllık Planı'nın (plan metninde dönemi) hedef-araç setini; devam eden ABD-İsrail-İran savaşının (14 Mart 2026 itibarıyla) yarattığı güvenlik, enerji ve teknoloji şoklarıyla birlikte değerlendirmek üzere hazırlanmıştır. İnceleme, öncelikle planın resmî metni ve 2026 "Hükümet İş Raporu"nda (Government Work Report) yer alan plan çerçevesi üzerinden yapılmış; ardından enerji piyasaları, tedarik zincirleri, teknoloji kısıtları ve uluslararası hukuk tartışmaları gibi alanlarda uluslararası kurumlar ve yabancı düşünce kuruluşlarının analizleriyle birlikte ele alınmıştır.⁴

Savaş cephesinde ise özellikle Hürmüz Boğazı'ndaki akışın daralmasının küresel petrol/LNG ticareti üzerindeki etkileri için ABD Enerji Bilgi İdaresi ve Uluslararası Enerji Ajansı referans alınmıştır.⁵

15. Beş Yıllık Planın stratejik mimarisi^{6, 7}

Planın "çekirdeği", klasik yüksek büyüme hedeflemesinden ziyade; "yüksek kaliteli büyüme", "yeni nitelikli üretici güçler" ve "kalkınma-güvenlik birlikteliği" eksenlerinde **teknoloji-sanayi-enerji sisteminin yeniden mimarileştirilmesidir**. Bu çerçeve, planın ana amaç göstergelerinde iki şekilde görünür:

Birincisi, 2030'a dönük bazı stratejik oran ve kısıtlar netleştirilirken, GSYH artış hızı için beş yıllık tek bir rakam yerine "makul aralıkta seyretme; yıllık olarak koşullara göre belirleme" yaklaşımı benimsenmiştir. Bu, belirsizlik/şok yönetimini planlama mantığının içine alan bir tercihtir.

İkincisi, inovasyon ve dijitalleşme hedefleri "girdi-çıktı" mantığıyla bağlanmıştır: Ar-Ge harcamalarının yıllık ortalama artışının en az %7 olması; dijital ekonomi çekirdek sektörlerinin katma değerinin GSYH içindeki payının 2025'teki ~%10,5 düzeyinden %12,5'e çıkarılması gibi göstergeler, büyümenin "**teknoloji-verimlilik**" aracılığıyla taşınacağı varsayımına dayanır.

Planın 2026 "ilk yıl" hedefleri de aynı yaklaşımı yansıtır: 2026 büyüme hedefi %4,5–%5; 12 milyonun üzerinde yeni kentsel istihdam; kent anket işsizlik oranı ~%5,5 gibi hedefle, "yapısal uyum için alan bırakma" gerekçesiyle sunulmuştur.

⁴ <https://english.www.gov.cn/2026special/2026npcandcpcc/202603/05/content>

⁵ <https://www.reuters.com/world/middle-east/un-official-calls-humanitarian-cargo-be-allowed-through-strait-hormuz-2026-03-13/>

⁶ https://npcobserver.com/wp-content/uploads/2026/03/15th-Five-Year-Plan-Draft_NON-FINAL.pdf

⁷ Age.

Teknoloji egemenliği boyutunda çok katmanlı bir **“çekirdek teknoloji listesi + öncü teknoloji atak programı + altyapı”** yapısı kurularak “Ana darboğaz” alanlarında (entegre devreler, endüstriyel takım tezgâhları, yüksek uç cihazlar, temel yazılım, ileri malzemeler, biyolojik imalat gibi) “olağanüstü tedbirler” ve görev-odaklı programlar öngörülmüştür. Bu yaklaşım, Batı kaynaklı teknoloji kısıtlarının kalıcılaştığı varsayımını örtük biçimde planın içine yerleştirilmiştir.

Öncü teknoloji başlığında Yapay zekâ (yüksek performanslı AI çipleri ve temel yazılım yığını dâhil), kuantum iletişim/hesaplama, yaşam bilimleri-biyoteknoloji, beyin bilimi, büyük hastalıklar ve yeni ilaç Ar-Ge’si; ayrıca kontrollü nükleer füzyon gibi uzun vadeli enerji teknolojiler açıkça yer almıştır.

Dijital/akıllı altyapı katmanında plan, “5G-A → 6G Ar-Ge ve standart/doğrulama”, ulusal ölçekte hesaplama altyapısı (“Doğuda veri, batıda hesap” mantığıyla bütünleşik hesaplama ağı), ulusal blokzincir ağı, düşük yörünge uydu interneti ve veri altyapıları gibi bileşenleri birlikte kurgulamaktadır. Bu paket, yalnızca verimlilik hedefi değil; veri/iletişim altyapısının **“egemenlik ve güvenlik”** boyutunu da içerir.

Sanayi politikası açısından planın en kritik ifadesi; **“ileri imalatı omurga yapan modern sanayi sistemi”** vurgusudur. Plan metni imalatın **“makul payını koruma”** hedefini, **robotik-akıllı üretim-yüksek katma değerli kümelenme yaklaşımıyla birleştirir**. Bu, “dünyanın fabrikası” rolünden tamamen vazgeçmek değil; düşük marjlı imalattan teknoloji yoğun imalata doğru yeniden katmanlaşmak anlamına gelir.⁸

Planın dikkat çekici, daha az tartışılan bir ayağı ise “kapasite ve rekabet düzenlemesidir”: Metin doğrudan “iç içe geçerek verimsizleşen/‘involution’ tarzı rekabeti” bütüncül biçimde düzeltmeye vurgu yapar. **Bu, ihracat pazarlarının daraldığı veya ticaret savunma araçlarının arttığı bir dönemde “aşırı kapasite” ve fiyat savaşlarının iç ekonomi üzerindeki tahribatını sınırlamaya dönük bir sinyal olarak okunabilir.**

Savaşın mevcut seyri ve küresel şok kanalları:

Savaşın geldiği aşama (14 Mart 2026 itibarıyla) dört ana kanaldan küresel jeoekonomi üzerinde belirleyicidir:

- (i) Enerji arzı ve fiyatlar,
- (ii) Deniz taşımacılığı ve sigorta maliyetleri,
- (iii) Bölgesel yayılma riski,
- (iv) Uluslararası hukuk ve meşruiyet tartışmalarının yaptırım/ittifak dinamiklerini sertleştirmesi.

Çatışmaların başlangıç noktası olarak 28 Şubat’ta ABD-İsrail kaynaklı geniş ölçekli hava saldırıları ve İran’ın buna misillemeleri gösterilmektedir; takip eden süreçte İran tarafında liderlik/komuta unsurlarına yönelik “dekapitasyon” niteliğinde saldırıların gerçekleştiği, resmî/yarı resmî kaynaklara dayalı haber akışında yer almıştır.

Enerji boyutunda savaşın “ekonomiye taşındığı yer” Kharg Adası ve Hürmüz Boğazı etrafındaki saldırılar/engellemelerdir. Kharg’ın İran petrol ihracatında oynadığı rol, ABD saldırıları sonrası piyasanın “arz şoku” algısını artırmış; Boğaz’daki kesintiler ise sadece İran’ı değil, Körfez’den çıkan küresel enerji ticaretini vurmuştur.

Tom Fletcher’ın da aralarında bulunduğu Birleşmiş Milletler yetkilileri, Boğaz’daki akışın durma noktasına gelmesinin insani yardım tedarikini doğrudan olumsuz etkilediğini belirterek “insani kargo geçişi” çağrısı yapmıştır. Aynı haber akışında İran’ın Boğaz’a mayın bıraktığı ve bunun deniz trafiğini ağır biçimde bozduğu bilgisi geçmektedir.⁹

Boğazın ekonomik önemi yapısalıdır: ABD Enerji Bilgi İdaresi farklı dönem ölçümlerinde Boğaz’dan geçen petrolün küresel tüketimin yaklaşık **beşte birine** denk geldiğini, ayrıca küresel deniz yoluyla petrol ticaretinin de önemli bir bölümünün Boğaz’dan geçtiğini, Uluslararası Enerji Ajansı ise 20 mb/gün civarında akışın Boğaz’dan geçtiğini, bunun dünya deniz yoluyla petrol ticaretinin yaklaşık **dörtte birine** karşılık geldiğini ve bu akışın büyük bölümünün Asya’ya gittiğini belirtir.

Bu nedenle büyük finans kuruluşları ve enerji piyasası raporları, Boğaz’daki kesintilerin Brent fiyatlarını yukarı taşıdığını; hatta normalleşme süresi uzadıkça fiyatların daha yüksek platolara çıkabileceğini not etmektedir.¹⁰

Kriz yönetimi tarafında Uluslararası Enerji Ajansı koordinasyonunda stratejik stoklardan olağanüstü büyüklükte bir ortak salım kararı alındığı; bunun enerji arzını rahatlatmayı amaçladığı aktarılmıştır.¹¹

⁸ Düşük marjlı imalat: Emek yoğun, kolay taklit edilebilen, kâr oranı düşük üretim (örneğin basit tekstil, montaj işleri, standart parçalar).

Teknoloji yoğun imalat: Ar-Ge, mühendislik ve ileri teknoloji gerektiren, kâr marjı yüksek üretim (örneğin yarı iletkenler, havacılık, savunma sistemleri, biyoteknoloji, ileri malzemeler).

Yeniden katmanlaşma (re-layering): Ekonominin üretim basamaklarının yeniden düzenlenmesi; yani üretim yapısının daha üst teknoloji katmanlarına çıkması.

Bir ekonominin basit ve düşük kârlı üretimden çıkıp, yüksek teknoloji ve yüksek katma değerli üretime geçmesi.

Çin’in oyuncak ve tekstilden → elektrikli araçlar, yarı iletkenler, drone teknolojisi üretimine geçmesi.

Güney Kore’nin tekstilden → Samsung, SK Hynix gibi ileri teknoloji üretimine yönelmesi.

⁹ <https://www.reuters.com/world/middle-east/un-official-calls-humanitarian-cargo-be-allowed-through-strait-hormuz-2026-03-13/>

¹⁰ <https://www.reuters.com/business/energy/barclays-raises-2026-brent-forecast-85-barrel-strait-hormuz-disruption-2026-03-13/>

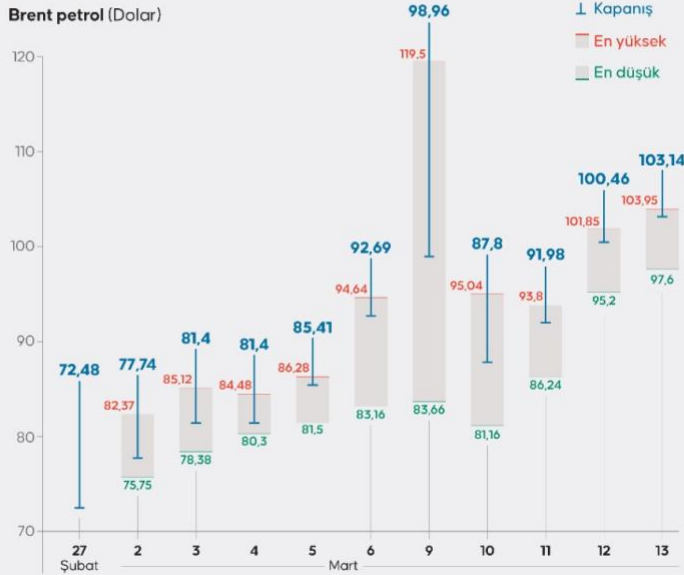
¹¹ <https://www.reuters.com/business/energy/europe-repaid-tokyo-favour-by-supporting-oil-stock-release-japan-minister-says-2026-03-14/>

ABD ve İsrail'in İran'a saldırılarında iki hafta geride kalırken küresel enerji fiyatlarında sert dalgalanmalar sürüyor

Brent petrolün vadeli varil fiyatı saldırı öncesi seviyelere göre yüzde 42,3 artarken, Avrupa'da doğal gaz fiyatları yüzde 57 yükseldi. Kömür fiyatları ise saldırı öncesi seviyelere göre yüzde 15,8'lik artış kaydetti

Brent petrol (Dolar)

Kömür (Kapanış/Dolar)

Doğal gaz (Kapanış/Avro)

14.03.2026

https://x.com/aa_finans/status/2032812516393292222

Uluslararası hukuk ve diplomasi ekseninde ise iki yönlü bir tablo vardır: Bazı Avrupa siyasetçileri saldırıları “uluslararası hukuka aykırı” görürken, bazı hukuk yorumcuları ABD/İsrail'in eylemlerinin meşru müdafaa dâhil çeşitli gerekçelerle savunulabileceğini ileri sürmektedir. Aynı dönemde Uluslararası Kriz Grubu, BM Güvenlik Konseyi'nde eleştirinin sınırlı kalması ve bölgesel dengelerin “kural-temelli düzen” tartışmasını daha da keskinleştirmesi üzerinde durmuştur.¹²

¹² https://www.reuters.com/world/europe/iran-attacks-breach-international-law-swiss-defence-minister-says-2026-03-08/?utm_source=chatgpt.com

Plan ile savaşın kesişimi: Çin açısından jeoekonomik anlam

Bu savaşın Çin açısından “en kısa vadeli” anlamı, planın enerji-hammadde güvenliği başlığını soyut bir hedef olmaktan çıkarıp pratik bir **stres testine dönüştürmesidir**. Plan metninde “enerji kaynak arz-depolama-satış sistemini güçlendirme”, petrol ve doğal gazda çekirdek talebi mümkün olduğunca ülke içinde güvenceye alma, stratejik petrol rezervlerini büyütme, kömür rezerv sistemi kurma ve “stratejik kanalların güvenliğini” koruma gibi ifadeler doğrudan yer alıyor. Bu vurgu, savaşın Boğaz üzerinden yarattığı kırılganlıkla aynı noktada duruyor: dış şokların **“lojistik + finans + güvenlik”** bileşimiyle ülke ekonomisine sirayet etmesi riski var.¹³

Bu bağlamda Oxford Institute for Energy Studies (OIES) değerlendirmesine göre; Çin’in ham petrolünün kabaca yarısının Orta Doğu’dan geldiğini, LNG’de de yaklaşık üçte birlik bir bölgesel bağımlılık bulunduğunu; dolayısıyla şokun **“makro ölçekte tamponlarla yönetilebilir” olsa bile bazı alt sektörler/eyaletler üzerinde keskin etkiler yaratacağını vurgular**. Bu alt etki kanalları, Çin’deki bağımsız rafineriler, kimya sektörü ve gaz kullanıcıları gibi hatlarda yoğunlaşmaktadır.¹⁴

Planın 2030 hedef göstergelerinde “enerji güvenliği” bu nedenle sadece “yeşil dönüşüm” değil, aynı zamanda “arz yeteneği” üzerinden de tanımlanmıştır: enerji tüketiminde fosil dışı payın %25’e çıkarılması (kısıtlayıcı hedef) ile enerji üretim kapasitesinin artırılması/sağlama alınması aynı tabloda birlikte duruyor. Bu ikili hedef, savaş gibi şoklarda kömürün tamamen terk edilememesiyle de uyumludur: plan metninde **petrol/gaz kadar kömür rezerv ve tedarik sistemleri de açıkça yer alıyor**. Enerji ithalat verileri ve analizleri, Çin rafinerilerinin ve devlete bağlı/bağımsız oyuncuların 2026 başında ithalatı artırarak stoklamaya gittiğini; bunun da arz şoku riskine karşı sigorta mantığı taşıdığını gösteriyor.¹⁵

Jeopolitik düzlemde planın en kritik “zihinsel çerçevesi” şudur: Metin, dış çevreyi “büyük güç rekabeti, korumacılık, jeopolitik çatışmaların artması ve belirsizlik” olarak tanımlayarak buna karşı “stratejik kararlılık, mücadele kabiliyeti, risklere hazırlık” vurgusu yapıyor. Bu, savaşın sürmesi halinde **“planın güvenlikleştirmeye yönünü”** daha da hızlandırabilecek bir zemin.¹⁶

OIES’in “aktif tarafsızlık (active neutrality)” olarak tarif ettiği yaklaşım, Çin’in bu savaşta nasıl davranacağını anlamak açısından önemlidir: Analize göre Pekin, bir yandan saldırıları “hukuksuz/ kabul edilemez” olarak niteleyip diplomasi ve varlık korumasına odaklanırken; diğer yandan krizin ABD ile ilişkisine sıçramasını sınırlamaya çalışacaktır. OIES ayrıca, ABD’nin Orta Doğu’da “meşgul olmasının” Çin’e bazı stratejik alanlarda nefes aldırabileceğini; fakat bunun maliyetinin enerji ve bölgesel ortaklar üzerinde risk üretmesi olduğunu vurguluyor.¹⁷

Dönüşümün dış dünyaya yansımaları: teknoloji bloklaşması ve ticaret rejimi

Çin’in yeni kalkınma planı yalnızca ekonomik bir dönüşüm değil; aynı zamanda küresel teknoloji rekabeti ve ticaret gerilimleri içinde şekilleniyor. Özetle 15. Beş Yıllık Planda vurgulanan;

1. Teknoloji alanında bloklaşma artıyor

ABD ve Avrupa, **ileri teknolojilerin Çin’e akışını sınırlayan** politikalar uyguluyor.

- ABD, ileri seviye **yarı iletkenlerin Çin’e ihracatını sıkı lisans kontrollerine bağladı**.
- AB ise **yarı iletken, yapay zekâ ve kuantum gibi alanlarda Avrupa şirketlerinin Çin’e yatırımını inceleyen** yeni bir ekonomik güvenlik mekanizması kurdu.

Bu nedenle Çin, kalkınma planında kritik teknolojilerde kendi kendine yeterlilik hedefini daha güçlü şekilde vurguluyor.

2. Yeşil teknolojilerde ticaret gerilimi büyüyor

Çin özellikle şu alanlarda hızlı büyümek istiyor:

- Elektrikli araçlar
- Bataryalar
- Yenilenebilir enerji teknolojileri

Ancak AB, **Çin elektrikli araçlarına telafi edici vergiler uygulayarak** Çin’in Avrupa pazarına girişini zorlaştırıyor.

Bu da Çin’in teknoloji liderliği hedefi ile pazar erişimi riskleri arasında bir gerilim yaratıyor.

3. “Aşırı kapasite” tartışması

Batı ülkeleri Çin’i bazı sektörlerde **çok fazla üretim yapmakla (overcapacity)** suçluyor.

- Bu nedenle ABD’de Çin üretimine yönelik yeni ticaret soruşturmaları gündeme geliyor.
- **Çin ise planında iç piyasadaki aşırı rekabeti ve fiyat kırmayı azaltma hedefini vurguluyor.**

¹³ https://www.cs.com.cn/xwzx/hg/202603/t20260313_6541205.html

¹⁴ <https://www.oxfordenergy.org/wpcms/wp-content/uploads/2026/03/Comment-Turmoil-in-the-Middle-East.pdf>

¹⁵ https://npscobserver.com/wp-content/uploads/2026/03/2026-Government-Work-Report_NON-FINAL_EN.pdf

¹⁶ https://www.cs.com.cn/xwzx/hg/202603/t20260313_6541205.html

¹⁷ <https://www.oxfordenergy.org/wpcms/wp-content/uploads/2026/03/Comment-Turmoil-in-the-Middle-East.pdf>

4. Finans ve ödeme sistemlerinde dolar bağımlılığını azaltma

Çin küresel finans sisteminde **alternatif ödeme altyapıları kurmaya çalışıyor**.

- RMB'nin (Çin yuanı) küresel ödemelerde payı hâlâ yaklaşık %3 civarında.
- Buna rağmen Çin, şirketlerin RMB ile ticaret ve finansman kullanımını artırmaya çalışıyor.
- Bunun için CIPS adlı uluslararası ödeme sistemini geliştiriyor.¹⁸

Bu adımların amacı, yaptırımlar veya finansal baskılar karşısında ödeme sisteminin kırılma riskini azaltmak.

Kısaca Çin'in kalkınma planı;

- Teknoloji alanında Batı ile artan rekabet,
- Ticaret savaşları ve pazar erişim sorunları,
- Finansal sistemde dolar bağımlılığını azaltma çabaları

Özellik	SWIFT	CIPS
Kuruluş	Belçika merkezli küresel ağ	Çin merkezli
Para birimi	Çoklu para birimi	Ağırlıklı RMB
Amaç	Mesajlaşma ağı	Ödeme + takas sistemi
Jeopolitik rol	Batı finans sistemi	Çin finans altyapısı

Gibi **jeoekonomik gerilimlerin içinde şekilleniyor**.

Planın teknoloji bağımsızlığı vurgusu, savaşın tetiklediği “güvenikleşme” atmosferinden bağımsız değildir; çünkü aynı dönemde ABD-AB ekseninde teknoloji akışlarını kısıtlayan araçlar da genişlemektedir. Örneğin Bureau of Industry and Security, Ocak 2026'da belirli ileri seviye yarı iletkenlerin Çin'e ihracatına yönelik lisans inceleme yaklaşımını güncellemiş; “mutlak ret” yerine “vaka bazlı” çerçeveye geçtiğini resmî olarak duyurmuştur. **Bu tür düzenlemeler, Çin'in “kritik bileşenlerde kendi kendine yeterlilik” hedefini plan düzeyinde sertleştirmektedir.**¹⁹

Benzer biçimde Avrupa Komisyonu, ekonomik güvenlik çerçevesinde dışa dönük yatırımların (outbound investment) yarı iletken, yapay zekâ ve kuantum gibi alanlarda gözden geçirilmesini isteyen süreçleri 2024-2025 döneminde kurumsallaştırmış; bu yaklaşımın 2026'ya uzanan raporlama/inceleme takvimi oluşturduğunu açıklamıştır. Çin'in 15. Plan'ında AI-kuantum-yarı iletkenlerin “**stratejik öncelik alanları**” olarak yer alması, bu karşılıklı güvenlikleştirmenin iki taraflı bir işareti olarak algılanmıştır.²⁰

Ticaret rejimi tarafında ise “**yeşil sanayi**” üzerinden artan gerilim, planın dış ekonomi alanındaki risklerini büyütürken, AB'nin Çin menşeli bataryalı elektrikli araçlara yönelik telafi edici vergileri (countervailing duties) 2024'te yürürlüğe girmiş; 2026 itibarıyla model bazlı istisna/pazarlık mekanizmaları ile daha karmaşık bir çerçeveye evrilmiştir. Çin'in EV-batarya-yenilenebilir teknolojilerde ölçek büyütme hedefi, bu koşullarda teknoloji liderliğini artırsa bile pazar erişimi risklerini büyütmektedir.²¹

Finansal dayanıklılık cephesinde plan metni doğrudan “para birimi uluslararasılaşması” gibi bir başlıkta ayrıntı vermese de **Çin'in politika pratiği “çok para birimli ödeme/finansman ekosistemi” yönünde ilerlemektedir**. Küresel ödemelerde RMB payının hâlen doların çok gerisinde ve yaklaşık %3 bandında seyrettiği; buna karşın şirketlerin RMB cinsi finansmanı artırmaya daha açık hale geldiği raporlanmıştır.

Bu ekosistemin altyapı tarafında ise Cross-Border Interbank Payment System (“CIPS”) kurallarının güncellenmesi ve 2026 başında yürürlüğe girmesi, sınır ötesi ödemelerde operasyonel standardizasyonu ve likidite yönetimini güçlendirmeyi hedefleyen kurumsal bir adım olarak sunulmuştur. **Jeoekonomik açıdan bu tür adımların anlamı, yaptırım riskinin yükseldiği (ve “uzun kol yargı yetkisi” tartışmalarının sertleştiği) dönemlerde ödeme kanalı kırılma riskini azaltma çabasıdır.**

¹⁸CIPS (Cross-Border Interbank Payment System), Çin tarafından kurulan ve uluslararası yuan (RMB) ödemelerini gerçekleştirmek için kullanılan bir finansal ödeme sistemidir. Basitçe söylemek gerekirse: CIPS = Çin'in SWIFT ve dolar merkezli ödeme sistemlerine alternatif olarak geliştirdiği sınır ötesi ödeme altyapısıdır. CIPS'in temel amacı uluslararası ticarete yuan kullanımını kolaylaştırmaktır. Başlıca işlevleri: Bankalar arasında sınır ötesi para transferi yapmak Yuan cinsinden uluslararası ticaret ödemelerini gerçekleştirmek Ödemeleri hızlı ve standart şekilde takas etmek (clearing & settlement)

Çin üç nedenle CIPS'i geliştirdi:

[1] Dolar bağımlılığını azaltmak: Uluslararası ticaretin büyük kısmı dolar üzerinden yapılır. Bu da ABD finans sistemine bağımlılık yaratır.

[2] Yaptırım riskini azaltmak: ABD ve Avrupa, SWIFT üzerinden finansal yaptırım uygulayabilir. CIPS, Çin'in bu tür risklere karşı alternatif ödeme kanalı oluşturma çabasıdır.

[3] Yuan'ın uluslararası kullanımını artırmak: Çin, Yuan'ın küresel rezerv para olmasını hedeflemektedir.

¹⁹ <https://www.bis.gov/press-release/departments-commerce-revises-license-review-policy-semiconductors-exported-china>

²⁰ <https://www.reuters.com/world/europe/eu-seeks-tech-investment-review-guard-economic-security-2025-01-15/>

²¹ <https://trade.ec.europa.eu/access-to-markets/en/news/eu-commission-imposes-countervailing-duties-imports-battery-electric-vehicles-bevs-china>

Çin'in Planla Yeniden Düşündükleri: Enerji Silahı Yeniden Gündemde

Enerji kaynakları tarih boyunca siyasi baskı aracı olarak kullanılmıştır. Soğuk Savaş sonrası dönemde küresel enerji piyasalarının entegrasyonu bu tür kullanımları sınırlamıştı. Ancak **Rusya'nın Avrupa'ya doğal gaz akışını kısıtlaması**, enerji silahının yeniden döndüğünü gösterdi. Avrupa ülkeleri enerji bağımlılıklarının **stratejik risk** olduğunu fark etti. Enerji güvenliği yeniden **ulusal güvenlik meselesi** haline geldi.

Enerji Silahının Yeni Formları:

Yazarlar enerji silahının artık sadece **arz kesintisi** olmadığını savunur. Yeni araçlar şunlardır:

1. **Fiyat manipülasyonu**
Enerji fiyatlarının siyasi amaçla yükseltilmesi.
2. **Tedarik zinciri kontrolü**
Kritik mineraller (lityum, kobalt, nadir toprak elementleri).
3. **Enerji altyapısına saldırı**
Boru hatları, LNG terminalleri, enerji şebekeleri.
4. **Enerji ticaretinin jeopolitik bloklara ayrılması**
Enerji piyasalarının parçalanması.

Enerji Geçişi Yeni Jeopolitik Riskler Doğuruyor:

Makalenin önemli bir noktası şu: Enerji dönüşümü (renewable transition) **enerji silahını ortadan kaldırmıyor**, sadece **şeklini değiştiriyor**.

- Güneş panelleri üretiminde **Çin hakimiyeti**
- Bataryalar için gerekli **kritik minerallerin sınırlı ülkelerde bulunması**
- Elektrik şebekelerinin siber saldırılara açık olması. Bu nedenle enerji dönüşümü yeni **jeopolitik Bağımlılıklar** yaratabilir.

Küresel Enerji Düzeni Daha Kırılgan:

Enerji sistemi artık üç nedenle daha kırılgan:

1. **Jeopolitik rekabetin artması**
2. **Enerji geçişinin yarattığı yeni bağımlılıklar**
3. **Piyasa entegrasyonunun zayıflaması** Bu nedenle ÇİN enerjinin **ekonomik bir meta olmaktan ziyade Tekrar stratejik silaha dönüştüğünü görmektedir.**

Çin'in Öncelikleri:

- Enerji tedarik kaynaklarını **çeşitlendirmek**
- **Stratejik rezervler** oluşturmak
- **Temiz enerji teknolojilerinde üretim kapasitesi geliştirmek**
- Enerji altyapısını **siber ve fiziksel saldırılara karşı korumak**
- Uluslararası **enerji iş birliğini güçlendirmek** olarak tanımlanırken **ABD-İsrail-İran savaşı** açısından

okuduğumuzda, enerji artık sadece savaşın “arka planı” değil, bizzat **harekât alanı, baskı aracı ve stratejik sonuç üreticisi** haline geliyor. Mart 2026 itibarıyla çatışmanın Hürmüz Boğazı akışlarını ciddi biçimde bozduğu, IEA'nın tarihteki en büyük acil stok salımını başlattığı ve Brent petrolün 100 doların üzerine çıktığı bildiriliyor. Ayrıca Reuters'e göre ABD'nin Kharg Adası çevresindeki İran petrol ihracat altyapısını hedef alan saldırıları, savaşın enerji damarlarına doğrudan temas ettiğini gösteriyor.

Bu çerçevede savaşın ilk sonucu şudur: **İran'ın enerji silahı Hürmüz'dür.** EIA verilerine göre Hürmüz'den 2024'te günlük ortalama yaklaşık 20 milyon varil petrol geçti; IEA ise bu hattın dünya deniz yoluyla taşınan petrol ticaretinin yaklaşık dörtte birini ve küresel LNG ticaretinin de önemli bir kısmını taşıdığını vurguluyor. Bu yüzden İran'ın boğazı tamamen kapatmasa bile “riskli hale getirmesi” bile küresel piyasada arz şoku üretmeye yetiyor. Yani burada enerji silahı, sadece fiziksel abluka değil; sigorta maliyetlerini, tanker rotalarını ve piyasa beklentilerini bozarak çalışan bir **jeoekonomik tehdit mekanizmasıdır.**

ABD ve İsrail açısından enerji boyutu iki düzeyde işliyor. Birincisi, İran'ın savaş finansmanını zayıflatmak için petrol ihracat kapasitesini vurmak; bu nedenle Kharg gibi İran'ın ihracatında merkezi öneme sahip düğümler öne çıkıyor. Reuters, Kharg'ın İran petrol ihracatının yaklaşık yüzde 90'ı için kritik olduğunu ve İran'ın savaş öncesinde günde yaklaşık 1,1–1,5 milyon varil ihracat yaptığını aktarıyor. İkincisi, Washington'un yalnızca askerî değil, aynı zamanda **piyasa dengeleyici güç** olarak devreye girmesi; ABD Enerji Bakanlığı, IEA koordinasyonunda 172 milyon varillik ABD SPR salımını duyurdu. Bu, ABD'nin savaşta sadece mühimmat değil, **stratejik rezerv** de kullandığını gösteriyor.

Çin **enerji silahının artık çift taraflı olduğunu görüyor.** İran, Hürmüz ve bölgesel tehdit kapasitesiyle arz şoku yaratırken, ABD-İsrail ise İran'ın üretim, ihracat ve yükleme altyapısını hedef alarak karşı enerji baskısı uyguluyor. Yani klasik “ambargo” mantığının yerine daha karmaşık bir denklem geliyor: biri **chokepoint coercion** uyguluyor,

diğeri **infrastructure denial** ile cevap veriyor. Artık enerji savaşı yalnızca tüketici devletleri değil, küresel sigorta, nakliye, rezerv ve Asya talep merkezlerini de doğrudan etkiliyor.

Strateji	Ne yapar	Amaç
Chokepoint Coercion	Kritik sistemleri kontrol ederek erişimi kısıtlar	Rakibi baskılamak
Infrastructure Denial	Alternatif altyapı kurarak bağımlılığı azaltır	Baskıyı etkisizleştirmek

1. Chokepoint Coercion (Boğaz / Darboğaz Zorlama): Rakibin erişimini keserek **politik veya ekonomik taviz vermeye zorlamak**.

- ABD'nin **dolar sistemi ve SWIFT üzerinden yaptırım uygulaması**
- ABD'nin **ileri yarı iletken teknolojisinin Çin'e ihracatını kısıtlaması**
- Stratejik boğazların veya ticaret yollarının kontrolü

2. Infrastructure Denial (Altyapı Engelleme / Alternatif Kurma): Rakibin kontrol ettiği dar boğazların **etkisini azaltmak veya boşa çıkarmak**.

- Çin'in **CIPS ödeme sistemini kurması**
- Rusya'nın **SPFS finansal ağı**
- Çin'in **yerli yarı iletken üretimini artırması**
- Alternatif lojistik ve enerji hatları kurmak

Dolayısıyla savaş enerji fiyatı üzerinden Washington ile Tahran arasında geçse de ekonomik şokun önemli kısmı Asya ithalatçılarına ve Çin'in tedarik zincirine yansıyor. Bu nedenle çatışma yalnızca Ortadoğu savaşı değil, aynı zamanda **Asya'ya maliyet ihraç eden bir enerji savaşıdır**.

Türkiye için muhtemel fırsat pencereleri:

Türkiye ve Doğu Akdeniz açısından bakınca, bu savaş çifte etki üretiyor: bir yandan Türkiye'nin enerji faturasını ve makroekonomik kırılganlığını artırıyor, öte yandan Ankara'nın enerji koridoru ve enerji hub'ı olma iddiasını stratejik olarak daha değerli hale getiriyor. Çünkü IEA, Hürmüz'deki akış bozulmasının enerji güvenliği, enerjiye erişilebilirlik ve dünya ekonomisi açısından büyük sonuçlar doğurduğunu açıkça vurguluyor.

Bu nedenle Türkiye için ilk mesele arz güvenliği değil, fiyat güvenliği meselesidir. Türkiye Körfez'den gelen her varile birebir bağımlı olmasa da Hürmüz kaynaklı şok küresel petrol ve LNG fiyatlarını yukarı çektiği için Türkiye ithalat faturasını dolaylı ama güçlü biçimde etkiler. Yani sorun yalnızca “petrol geliyor mu?” değildir; “hangi fiyattan geliyor?” sorusudur. Hürmüz'deki bozulmanın küresel ekonomik etkileri ve fiyat tırmanması bu yüzden Türkiye ekonomisine enflasyon, cari denge ve enerji sübvansiyonu baskısı olarak yansımaları ciddi bir risktir.

İkinci sonuç, Türkiye'nin boru hattı ve LNG çeşitlendirmesinin stratejik değerinin artmasıdır. TANAP'ın başlangıç kapasitesi yıllık 16 milyar metreküp olup bunun 10 milyar metreküpü Avrupa'ya yöneltilmek üzere tasarlanmış, kapasite artışıyla 31 milyar metreküpe kadar çıkabileceği belirtilmiştir. Bu, Türkiye'nin yalnızca tüketici değil, aynı zamanda doğu-batı enerji akışında bir dengeleyici alan olduğunu gösterir. BOTAŞ'ın 2026'da ABD yükleme limanlarından başlayacak yeni LNG anlaşmaları da Türkiye'nin deniz yoluyla alternatif kaynaklara erişimini güçlendirmektedir. Tuz Gölü depolama genişlemesinin 5,4 milyar metreküplük kapasite hedefi de aynı resmin parçasıdır: Türkiye, kriz dönemlerinde yalnız transit ülke değil, aynı zamanda depolama ve dengeleme ülkesi olmaya çalışıyor.

Buradan Doğu Akdeniz boyutuna geçerse, savaş Türkiye için Doğu Akdeniz'i bir deniz yetki alanı tartışmasından daha fazlasına, yani bir alternatif enerji jeopolitiği alanına dönüştürüyor. Chatham House, Türkiye'nin son dönemde Azerbaycan, Libya ve Orta Asya aktörleriyle yürüttüğü temasların Ankara'nın kendisini doğu ve güney üreticileri ile batı pazarları arasında temel geçiş noktası olarak konumlandırma hedefini güçlendirdiğini belirtiyor. Middle East Institute de Türkiye'nin Suriye sonrası oluşan yeni bölgesel denklemde Doğu Akdeniz enerji politikasında fırsat görmeye çalıştığını ve deniz yetki alanı hamlelerini bu bağlamda değerlendirdiğini yazıyor. Bu da şu anlama gelir: Hürmüz kırılganlaştıkça, Doğu Akdeniz ve Anadolu güzergâhları daha kıymetli hale gelir.

Ancak burada önemli bir ayırım var: bu savaş Türkiye'ye otomatik kazanç sağlamaz. Çünkü Türkiye'nin lehine olan şey yalnız “coğrafya” değil, istikrarlı, ölçeklenebilir ve siyaseten yönetilebilir enerji altyapısı kurabilmesidir. Eğer Doğu Akdeniz'deki denklem yeni askerî gerilimler, deniz yetki alanı krizleri ve bloklaşma üretirse, Türkiye'nin merkez ülke olma potansiyeli artarken risk primi de artar. Başka bir deyişle, kriz Türkiye'nin önemini yükseltir; ama aynı anda Türkiye'yi daha fazla jeopolitik baskının ortasına da iter.

ABD-İsrail-İran savaşı bağlamında Doğu Akdeniz için en kritik stratejik çıkarım şudur: enerji akışının ağırlık merkezi kısmen Basra Körfezi'nden daha güvenli ara koridorlara kaydıkça, Ceyhan, TANAP, LNG terminalleri ve Türkiye üzerinden Avrupa'ya uzanan hatlar daha değerli hale gelir. İran'ın Hürmüz'de baskı üretmesi ve Kharg çevresindeki İran ihracat altyapısının hedef alınması, enerji güvenliğinde “tek boğaz, tek kaynak, tek rota” bağımlılığının ne kadar

kırılgan olduğunu yeniden gösterdi. Türkiye bu tabloda kendisini bir “alternatif tedarik mimarisi” unsuru olarak öne çıkarabilir.

Türkiye açısından bu savaşın özeti, kısa vadede ekonomik baskı, orta vadede jeostratejik fırsattır. Kısa vadede petrol ve LNG fiyat şokları Türkiye’yi zorlar. Orta vadede ise Ankara, Doğu Akdeniz, Kafkasya, Orta Asya ve LNG tedarik ağlarını birleştirebilirse, yalnız kendi enerji güvenliğini değil Avrupa’nın arz çeşitlendirmesini de etkileyen bir merkez haline gelebilir. Fakat bunun için diplomatik dilin sertleşmesinden çok, teknik kapasite, depolama, enterkonneksiyon, LNG esnekliği ve deniz yetki alanlarında yönetilebilir bir denge gerekir.

Türkiye için doğru strateji, yalnız fiyat şokunu yönetmek değil, Doğu Akdeniz’i ve Anadolu’yu daha geniş bir alternatif enerji koridoru mimarisi içinde yeniden konumlandırmaktır.

Türkiye İçin 5 Stratejik Sonuç ve Politika Önerisi:

1. Enerji Güvenliği Ulusal Güvenlik Meselesidir

ABD–İran–İsrail savaşının gösterdiği en önemli gerçeklerden biri şudur:

Enerji yalnızca ekonomik bir konu değildir; askerî ve jeopolitik bir güvenlik meselesidir.

Hürmüz Boğazı gibi dar boğazların kırılganlığı şu sonucu doğurur:

- Petrol fiyat şokları
- LNG arz kesintileri
- Küresel ticaret maliyetlerinde artış

Türkiye için öneri

- **Enerji güvenliği doğrudan Milli Güvenlik Stratejisi içinde ele alınmalı**
- **Petrol ve LNG için acil arz senaryoları hazırlanmalı**
- **Stratejik petrol rezervleri artırılmalı**

2. Türkiye Enerji Koridoru Rolünü Güçlendirmelidir

Basra Körfezi’nin riskli hale gelmesi alternatif enerji koridorlarını daha önemli hale getirir.

Türkiye zaten şu hatların merkezinde:

- TANAP
- BTC (Bakü–Tiflis–Ceyhan)
- Irak–Türkiye petrol boru hattı
- Doğu Akdeniz LNG terminalleri

Bu nedenle Türkiye için stratejik fırsat:

“Kriz döneminde enerji güvenliğinin sigorta ülkesi olmak.”

Politika önerisi

- **TANAP kapasitesinin artırılması**
- **Türkmenistan gazının Hazar üzerinden sisteme bağlanması**
- **Irak ve Azerbaycan gazının Avrupa’ya daha büyük hacimle taşınması**

3. Doğu Akdeniz Enerji Rekabeti Yeni Bir Aşamaya Girebilir

Hürmüz krizleri küresel enerji şirketlerini şu soruya yöneltir:

“Alternatif üretim bölgeleri neresi olabilir?”

Bu noktada Doğu Akdeniz gazı yeniden stratejik hale gelebilir. Ancak bu gazın Avrupa’ya ulaşmasının en ekonomik yolu Türkiye üzerinden geçmektedir.

Politika önerisi

Türkiye:

- **Doğu Akdeniz’i çatışma alanı değil enerji işbirliği alanı haline getirmelidir**
- **İsrail ve Mısır ile enerji diplomasisini sürdürmelidir**
- **Türkiye üzerinden Avrupa’ya giden Doğu Akdeniz gaz koridoru oluşturulabilir**

4. LNG ve Depolama Kapasitesi Stratejik Öneme Sahip

Enerji savaşlarının en önemli derslerinden biri şudur: Boru hattı bağımlılığı kırılganlık yaratır.

Bu nedenle ülkeler:

- LNG terminalleri
- Gaz depolama tesisleri
- Spot piyasa erişimi

Gibi esneklik sağlayan araçlara yöneliyor.

Türkiye için öneri

- **Tuz Gölü ve Silivri depolama kapasitesi büyütülmeli**
- **LNG terminalleri artırılmalı**
- **Yüzer LNG terminalleri (FSRU) yaygınlaştırılmalı**

Bu Türkiye’yi bölgesel gaz ticaret merkezi haline getirebilir.

5. Türkiye Enerji Hub'ı Olma Stratejisini Hızlandırmalıdır

Enerji hub'ı olmak yalnızca boru hattı sahibi olmak değildir.

Bir enerji merkezi şu unsurları içerir:

- Ticaret platformu
- Fiyat referansı
- Depolama
- Çoklu tedarik

Türkiye'nin hedefi şu olabilir:

Çukurova, İstanbul veya Trakya merkezli bir gaz ticaret hub'ı olmak. Bu durumda Türkiye:

- Yalnız transit ülke değil
- Fiyat belirleyici aktör haline gelebilir.

6. Genel Stratejik Sonuç

ABD–İran–İsrail savaşı enerji jeopolitiğinde şu gerçeği ortaya koymuştur: 21. yüzyılın enerji savaşı petrol sahalarında değil, enerji koridorlarında yaşanmaktadır. Bu nedenle Türkiye için en kritik avantaj:

- Jeolojik kaynaklar değil
- Coğrafi konum ve enerji geçiş yollarıdır.

Eğer doğru politika uygulanırsa Türkiye: Basra Körfezi – Kafkasya – Doğu Akdeniz – Avrupa enerji sisteminin merkezinde yer alan bir “enerji dengeleyicisi” haline gelebilir.

Savaşı enerji jeopolitiği açısından okuduğumuzda, dünya enerji haritasını değiştirebilecek 5 büyük senaryo:

1. SENARYO: Basra Körfezi merkezli enerji düzeni zayıflar, “güvenli rota primi” yükselir: Hürmüz, EIA'ya göre dünyanın en kritik petrol boğazı; 2025'in ilk yarısında günde yaklaşık 23,2 milyon varil akış gördü ve küresel deniz yoluyla taşınan petrolün çok büyük kısmını taşıdı. Ayrıca 2024'te küresel LNG ticaretinin yaklaşık beşte biri de Hürmüz'den geçti. Bu nedenle savaş uzarsa enerji piyasası yalnız “arz miktarını” değil, “rotanın güvenliğini” fiyatlamaya başlar. Bu da Ceyhan, Doğu Akdeniz terminalleri, Kızıldeniz dışı hatlar ve boru hattı tabanlı güzergâhlar için yeni bir stratejik değer yaratır.

Türkiye için anlamı: Türkiye'nin jeopolitik değeri yalnız üretici olmaktan değil, daha güvenli ara koridor sunabilme kapasitesinden artar.

2. SENARYO: Petrol ve LNG piyasaları daha bölgesel, daha parçalı hale gelir: IEA'nın acil rezerv salımı, sistemin hâlâ küresel ölçekte yönetilmeye çalışıldığını gösterse de, Reuters haberleri piyasanın artık normal entegrasyon mantığıyla değil, kriz coğrafyası mantığıyla hareket ettiğini gösteriyor. Barclays ve Goldman gibi kurumların fiyat tahminlerini hızla yukarı revize etmesi, enerji piyasasının tek ve birleşik bir küresel piyasa olmaktan çıkıp daha fazla bloklaşan ve risk primiyle bölünen bir yapıya kayabileceğine işaret ediyor. Bu, uzun vadede “aynı varil ama farklı coğrafyada farklı stratejik değer” dönemine geçiş anlamına gelir.

Türkiye için anlamı: Ankara'nın “enerji hub'ı” hedefi daha anlamlı hale gelir; çünkü parçalanan piyasada transit ülke değil, dengeleyici platform olmak daha kıymetlidir.

3. SENARYO: İran'ın enerji gücü üretimden çok boğaz tehdidine dayanır; buna karşı yeni anti-chokepoint mimarileri doğar. Reuters'a göre Kharg Adası İran ihracatının yaklaşık %90'ı için kritik bir merkez ve İran günde yaklaşık 1,1–1,5 milyon varil ihracat yapıyordu. Ancak savaşın asıl etkisi yalnız İran üretimi değil, İran'ın Hürmüz üzerinde yarattığı sistemik baskıdır. Yani İran'ın enerji silahı sadece “petrol satmak” değil, başkalarının petrolünü de risk altına sokmaktır. Böyle bir tabloda ithalatçı ülkeler ve tüketim merkezleri, boğazlara aşırı bağımlılığı azaltacak yeni altyapılara, depolama çözümlerine ve alternatif boru hatlarına daha çok yatırım yapar.

Türkiye için anlamı: TANAP, BTC, Irak-Türkiye hattı, LNG terminalleri ve depolama kapasitesi artık yalnız ekonomik proje değil, anti-chokepoint güvenlik altyapısı olarak görülür.

4. SENARYO: Doğu Akdeniz'in stratejik ağırlığı artar, ama ancak siyasi denge kurulursa: Savaş uzadıkça piyasalar Körfez dışı üretim ve taşıma alanlarına daha fazla dikkat eder. Bu, Doğu Akdeniz gazı, Mısır LNG altyapısı, İsrail açık deniz sahaları ve Türkiye üzerinden Avrupa'ya uzanabilecek hatların jeopolitik önemini artırır. Fakat burada kritik nokta şu: Doğu Akdeniz'in değeri sadece rezervden değil, ulaştırılabilir ve siyaseten yönetilebilir rezerv olmasından gelir. Yani bölgesel gerilimler tırmanırsa Doğu Akdeniz fırsat değil, ikinci bir risk havzasına da dönüşebilir. Bu çıkarım, mevcut kriz verilerinden yapılan bir değerlendirmedir. Hürmüz'ün kırılganlığı alternatif güzergâhların önemini artırır; ancak bu güzergâhların işe yaraması için politik istikrar gerekir.

Türkiye için anlamı: Türkiye, Doğu Akdeniz'de yalnız hak ve yetki söylemiyle değil, taşınabilirlik ve işbirliği mimarisi söylemiyle öne çıkarsa kazançlı çıkar.

5. SENARYO: Enerji güvenliğinin ağırlık merkezi petrolden kritik altyapı ve kriz dayanıklılığına kayar: Bu savaşın en önemli derslerinden biri, enerji güvenliğinin artık sadece “kaç varil üretildiği” meselesi olmadığıdır. IEA'nın piyasaya stok salması, EIA'nın boğaz bağımlılığı verileri ve Reuters'ın altyapı hedeflerine ilişkin haberleri birlikte

okunduğunda, yeni dönemin ana sorusu şu oluyor: Hangi ülke şoklara daha dayanıklı? Bu da rezerv, depolama, LNG esnekliği, sigorta erişimi, liman kapasitesi, enerji diplomasisi ve çoklu tedarik kombinasyonunu öne çıkarır.

Türkiye için anlamı: En doğru strateji, “ucuz enerji bulmak” değil, esnek enerji sistemi kurmaktır.

Sonuçlar:

Bu 5 senaryonun toplam sonucu şu: dünya enerji haritası üretim merkezlerinden çok geçiş noktaları, depolama merkezleri ve güvenli ara koridorlar etrafında yeniden şekillenebilir. Böyle bir tabloda Türkiye’nin önemi artar; ama bu otomatik bir kazanç değildir. Kazanç, Türkiye’nin enerji diplomasisini teknik kapasiteyle birleştirebilmesine bağlıdır: daha güçlü depolama, daha esnek LNG yapısı, daha işler boru hattı entegrasyonu ve Doğu Akdeniz’de çatışma yerine yönetilebilir denge. Bu, mevcut kaynaklara dayalı bir stratejik çıkarımdır.

Bunu tek cümlede toplarsak: ABD–İsrail–İran savaşı, enerji haritasını “kim üretiyor?” sorusundan “kim güvenli geçiş ve kriz dayanıklılığı sağlıyor?” sorusuna kaydırıyor. Türkiye bu yeni haritada yükselebilir; ama yalnız coğrafya ile değil, kapasite ve diplomasiyle.

Savaşın Türkiye’ye etkisi iki katmanlıdır²²:

(i) Doğrudan güvenlik/savunma riski ve diplomatik manevra alanı,

(ii) Ticaret-lojistik-enerji hatlarının yeniden fiyatlanmasıyla oluşan jeoekonomik fırsat pencereleri.

Nitekim savaşın Türkiye hava sahasına sıçrayan riskleri bağlamında NATO çerçevesinde hava savunma konuşlandırmaları ve füze tehdidi haber akışlarına yansımıştır.

Diplomatik düzlemde Hakan Fidan, Türkiye’nin çatışmanın dışında kalma ve arka-kapı diplomasisi arayışlarını sürdürme hedefini vurgulamış; aynı zamanda Türkiye’nin hem saldırılar hem de misillemeler konusunda çatışmanın genişlemesine karşı pozisyon aldığını ifade etmiştir. Bu hat, **Türkiye’ye “arabuluculuk/kolaylaştırıcılık” rolü kadar, savaşın yayılması halinde “dengeyi koruma” zorunluluğunu da yükler.**

❖ **Jeoekonomik fırsat pencereleri içinde en somut başlık, Avrupa-Asya ticaretinde alternatif koridorların değerlendirilmesidir.** Savaşın Hürmüz Boğazı üzerinden deniz taşımacılığını pahalılaştırması; sigorta ve rota risklerini artırması, deniz-ağırlıklı hatlara “risk primi” bindirir. Bu, Orta Asya-Kafkasya-Türkiye hattındaki “Orta Koridor”un (Trans-Hazar güzergâhı) stratejik değerini yükseltir. Dünya Bankası, Orta Koridor’a dair çalışmada uygun politika ve yatırımlarla yük hacimlerinin 2030’a kadar birkaç katına çıkarılabileceğini ve seyahat sürelerinin düşürülebileceğini vurgular; bu, **Türkiye açısından sınır kapıları, demiryolu entegrasyonu ve lojistik hizmet kalitesinin “stratejik yatırım” alanı olduğunu gösterir.**

Bu yaklaşım, Avrupa İmar ve Kalkınma Bankası’nın Türkiye değerlendirmesiyle de uyumludur: EBRD, taşımacılık ağı, lojistik operasyonlar ve sınır tesislerinin modernizasyonunun Türkiye’yi “bölgesel bağlantısallık merkezi (connectivity hub)” olarak güçlendireceğini, tedarik zinciri verimliliğini artıracığını ve AB ile ticaret bağlarını sağlamlaştıracağını belirtir. Savaşın deniz yollarındaki risk primini artırdığı bir senaryoda bu tür modernizasyon, **Türkiye’nin transit gelirleri ve lojistik hizmet ihracatı açısından doğrudan fırsat alanıdır.**

❖ **İkinci fırsat alanı, Çin’in 15. Plan’la hızlandırdığı “ileri imalat” ve “yeşil teknoloji” ekseninin, Batı pazarlarındaki kısıtlarla birleşince üretim/servis ayak izini çeşitlendirme eğilimidir.** Bu bağlamda Çinli EV üreticilerinin Türkiye’de üretim yatırımına gitmesi, hem Çin’in “EV-batarya liderliği” hedefiyle hem de AB’nin ticaret savunma önlemleriyle uyumlu bir “jeoekonomik kaçış/uyum” davranışdır. Türkiye’nin gümrük birliği konumuyla birlikte düşünüldüğünde, “Çin sermayesinin Avrupa erişimi” açısından Türkiye eşsiz bir konuma ulaşabilme potansiyeline sahiptir.

Burada Türkiye için kritik soru şudur: Bu yatırımlar “montaj üssü” mü yaratacak, yoksa teknoloji-tedarikçi ekosistemi ve Ar-Ge kapasitesiyle daha yüksek katma değerli bir kümeye mi evrilecek? EBRD’nin “daha yüksek değerli ihracat ve sürdürülebilir yatırım” vurgusu, bu ayrımın politika tasarımına bağlı olduğunu gösterir. Çin’in 15. Plan’ının teknoloji-bağımsızlık vurgusu dikkate alındığında, Türkiye’nin de yerli tedarikçi gelişimi, standart uyumu ve veri/siber güvenlik çerçevelerini güçlendirmesi, yatırımların niteliğini belirleyebilir.

❖ **Üçüncü fırsat alanı, savunma-teknoloji ve güvenlik ekosistemidir:** Savaşın yayılma riski Türkiye’nin savunma ihtiyaçlarını ve NATO içindeki rolünü öne çıkarırken, aynı zamanda savunma sanayi ürünlerine bölgesel talebi artırabilir. EBRD’nin Türkiye için “inşaat-lojistik-savunma” alanlarındaki mevcut güçlü yönler vurgusu; bu alanların bölgesel gerilimlerin azalması halinde ekonomik fırsata dönüşebileceğini belirtmesi, savunma-ekonomi bağlantısının kurumsal bir gözlemdir.

Savaş devam ederken Türkiye açısından fırsat “risk yönetimi + koridor ekonomisi + seçici sanayi politikası” üçlüsünde şekillenecektir. Deniz yollarındaki şoklar Orta Koridor’u değerli kılar; Çin’in 15. Plan ile hızlanan ileri imalat hamlesi, Türkiye’yi Avrupa’ya açılan bir üretim ve lojistik düğüm olarak daha görünür hale getirebilir. Ancak bu fırsatların kalıcı kazanca dönüşmesi; altyapı/lojistik reformlarının hızına, AB standartlarıyla uyuma, teknoloji transferi ve yerli tedarikçi ekosisteminin güçlendirilmesine bağlıdır.

Prof. Dr. Murat KOÇ / Çağ Üniversitesi Bölgesel Güvenlik Çalışmaları Uygulama ve Araştırma Merkezi

²² <https://www.reuters.com/world/europe/iran-attacks-breach-international-law-swiss-defence-minister-says-2026-03-08/>